

PEYZAJ MİMARLIĞINDA KİŞİSEL MEKÂN KAVRAMI VE KİŞİSEL MEKÂN ÖLÇME TEKNİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ar. Gör. Banu BEKCI¹⁾

Kısa Özet

Peyzaj mimarlığında yapılan tasarımlarda ana ilke insan unsuru olduğundan, insanın gereksinimleri, mekân tasarımlarının en önemli belirleyici etkenlerinden biri olmaktadır. Bu nedenle mekân oluşturmada öncelikle fiziksel, daha sonra ise sosyal ve psikolojik gereksinimlerin karşılanma zorunluluğu gelmektedir. Yapılan bir tasarımda kullanıcının rahatlığını sağlamak için “kişisel mekân uzaklığına” önem verilmelidir. Bu nedenle çalışmada bir mekân kullanıcısının kişisel mekân mesafesini etkileyen unsurlar ele alınmıştır. Bu ölçümler, bireyin alandaki rahathgını belirlediği gibi tasarımcının doğru kararlar alıp almadığını da göstermektedir.

Bu çalışmada kişisel mekân kavramı, kişisel mekânı etkileyen faktörler, bireyin kişisel mekân uzaklığının nasıl ölçüldüğü ve peyzaj mimarlığındaki tasarımlara nasıl yansıtacağı konuları üzerinde durulmuştur. Kişisel mekân ölçümlerinde kullanılan Simülasyon, Laboratuvar ve Gözlem metodundan oluşan üç teknik üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kişisel mekân, Kişisel uzaklık, Mahremiyet

PERSONAL SPACE CONCEPT IN LANDSCAPE PLANNING AND EVALUATION OF PERSONAL SPACE MEASUREMENT TECHNIQUES

Abstract

Because, the major element of designs created in landscape design is human being, people's need is one of the major effecting factors in space design. For this reason, physical needs become the priority following social and psychological needs concerning the formation of the spaces. For the comfort of the user, personal space distance must be taken into consideration. In this study, effecting factors of personal space distance are determined. This measurement not only determines the comfort of the user but also shows whether the designer made the right decision or not.

In this study, personal space concept, affecting factors, how to measure the personal space distance and how this reflects on the designs of landscape architecture were investigated. Three techniques of measurement underlying many personal space researches are projective, simulation methods or laboratory methods.

Key words: Personal space, Personal Distance, Privacy

¹⁾ Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimariği Bölümü, 61080 TRABZON

1. GİRİŞ

İnsanın gereksinimleri, mekân tasarımlarının en önemli belirleyici etkenlerinden biridir. Bunun için, mekân oluşturmada, fiziksel, sosyal ve psikolojik gereksinimlerinin karşılanması zorunluluğu gelmektedir. İnsanın fiziksel gereksinimlerini karşılayamayacak, onu dış etkenlerden koruyamayacak, güven sağlayamayacak, bir mekânın, diğer işlevleri başarıyla karşılaması da zordur (ALP 1993).

İnsanlar hayatın her evresinde olduğu gibi içinde bulunduğu mekândan sosyal, psikolojik ve fiziksel beklenti içindedir. Bu ise; ortamın kullanıcıyı rahatsız etmemesi, eylemlerine uygun koşulların sağlanması diye tanımlanabilir (ARCAN 1992). Hiç kimse mekân üzerinde bir işaret taşı gibi konmamakta, aksine kendine ait, kendinin kıldığı bu mekânı, düzenlemekte, organize etmekte ve diyalektik olarak diğerlerinin mekânına ve/veya çevreye göre farklılaşmaktadır (BİLGİN 1990). Bu mekân parçası sahiplenmişlikle sembolize edilen psikolojik bütünleşmeyi betimlemektedir. Betimlenen bu mekân parçaları üzerinde ki denetim kavramı ise mahremiyeti koruma ya da elde etme isteği ile birlikte insanın personalizasyonunu sağlamakta kişiye güvenlik ve kişisel özgürlük duygusu vermektedir (GÜR 1996). Çevre kişiye özgürlük verirken bir yandan insan eylemlerini sınırlandırmakta öte yandan bu sınırları aşmaya yönelik imkânlar sağlamaktadır (ERTÜRK 1984). Bu yüzden çevre-insan ilişkilerinde bireye özgü niteliklerle, çevre özelliklerinin birbirinden soyutlanamayacağı kaçınılmaz bir gerçektir (GÜR 1996). İnsanlar zihinlerinde, içinde yaşadıkları her bir mekân için farklı olan ve o mekâna göre ideal olan bir mahremiyet düzeyi belirlerler. Bu ideal seviyeyi de arzu edilen etkileşim düzeyinde tutmak isterler. Bireyin arzu edilen bu etkileşim düzeyini koruması bireyin sahip olduğu kişisel mekân sınırının korunması ile sağlanır.

Sommer, Klinge ve Newcomb'u yapmış oldukları çalışmalara da bakacak olursak; Sommer (1969)'da bir akıl hastanesinde bulunan bir bankı gözlemlemiştir. Gözlemede bankta oturan bir kişinin yanına başka bir kişi oturduğunda diğer kişinin kalkıp, başka bir sıraya gittiği andaki aralarındaki uzaklık ölçülmeye çalışılmıştır. Klinge (2001) ise bir kütüphanede öğrencileri gözlemlemiştir. Bu gözlemede bireylerin cinsiyetlerine göre yaptıkları hareketler gözlenmiştir. Gözlem sonucunda bayanların çanta, kaban veya fazla defterlerini yan taraflarına koymaktayken erkeklerin ise buldukları masanın ön kısmını tercih etmiş oldukları gözlemlendi. Newcomb'un Michigan Üniversitesi'nde erkek öğrenciler üzerinde yapmış olduğu çalışmada karakteri ve inançları zıt olan öğrencilere göre karakterleri ve inançları benzer olan öğrencilerin daha iyi anlaşığı gözlenmiştir (KLINGE 2001).

Yapılan araştırmalarda görüldüğü gibi kişisel mekân kavramı çok yönlü bir kavramdır ve peyzaj mimarlığında yapılan çalışmalar da ele alınmalıdır.

2. KİŞİSEL MEKÂN KAVRAMI

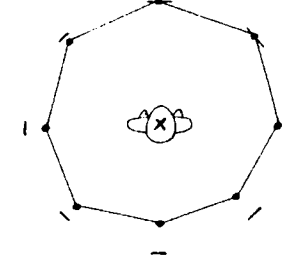
İnsan ve çevre ilişkisinin bir bölümü olarak yorumlanan, davranış şekillerine karşı artan bir ilgi vardır (HALL, 1966). Artan ilginin toplandığı fiziksel mekânın bir yönü de kişisel mekândır. İnsanlar yer aldıkları aktiviteler ve çevrelerindeki insanlara bağlı olan sosyal etkileşime göre farklı mesafeler kullanmayı tercih ederler. Fiziksel mekânı kendilerinin birer parçası olarak görür ve bu bölgeyi kendilerinin kişisel mekânı olarak adlandırır (KAYA 1997).

Sommer'a göre; Kişisel mekân, dışarıdan hiç kimsenin giremeyeceği, insanın bedenini çevreleyen, görülmez bir sınırla kaplı olan alanı ifade eder. Her ne kadar insanlar samimilik ya da arkadaşlığı sağlayabilmek için yakın olmaktan hoşlansalar bile; başka bir kişi tarafından rahatsız edilmemek için de uzak olmayı tercih ederler (SOMMER 1969).

Birey ve gruplar, kendileriyle diğerleri arasında, düzgün olmayan sınırlarını zihinlerinde belirledikleri, kendileriyle birlikte hareket eden bir mekân oluştururlar. Bu mekân kişisel mekân olarak adlandırılır (AIELLO 1987). Bu kişisel mekân duygusu yalnızca gözle değil aynı zamanda kulakla, deriyle, kasma, burunla kavranabilir (HALL 1966).

Bir uzaklık belirleme (Araya mesafe koyma/koymama) mekanizması olan kişisel mekân olgusu Amerikalı antropolog ve davranış bilimci Hall tarafından önerilmiştir. Kişisel mekân kavramı antropolog E.T.Hall (1966) tarafından geniş bir şekilde incelenmiş ve tanımlanmıştır. Kişisel mekân terimi insanların içinde buldukları mekânları belirleme ve özelleştirme ile ilgili süreçleri tanımlamaktadır. Kişisel mekânın her iki kullanımı da sürekli değişen ipuçlarının çeşitliliği aracılığı ile düzenlenir. Bu ipuçları yüz yüze etkileşimin doğal bir parçası olduğu gibi bizim ne zaman kişiler arası etkileşimde bulunacağımızı ve bu etkileşimi kiminle yapacağımızı da etkiler (HAMM/RICHARDSON 2001).

Kişisel mekân, ne tüm yönlere eşit bir şekilde uzanır ne de biçim yönünden küreseldir. Kimi zaman, bir salyangozun kabuğuna kimi zamanda bir sabun köpüğüne ya da hava boşluğuna benzetilir (GÜR 1996). Aşağıdaki Şekil 1'de bireyin etkileşime girdiği yönler ve mesafe uzaklıkları görülmektedir.

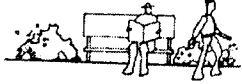


Şekil 1: Kişisel mekânın şekli (GIFFORD 1987).

Kişisel mekân, saklanılan, sessiz ve görülmeyen bir yer gibi tasvir edilmesine rağmen, herkes ona sahiptir ve kişisel mekânı her gün kullanır. Görünmeyen bu sınır bireyin mahremiyeti; kişinin yada grubun özgürlükleri için gerekli olan özellikleri tanımlamak için geliştirilmiş teorik bir modeldir.

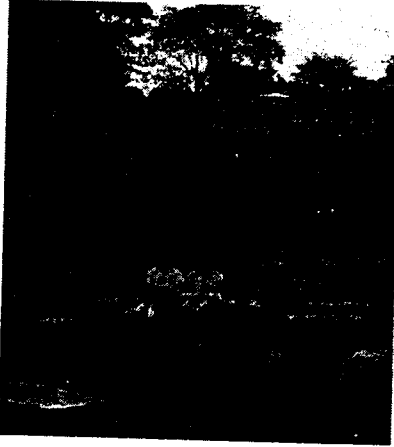
Bireyler arasında tampon görevi yapan kişisel mekân kavramı, bu tabii olayların tüm yönlerini tamamı ile kapsamaz. Kişinin mahremiyeti olarak adlandırılan yer için tercih ya da dilekleri ele alan kişisel mekânın başka bir yönü daha (görünümü-tavır) vardır. Bu, sahip olma hissini önemli bir bölümü kişiselleştirmeye uygundur. Mekânı, kişisel yapan şey bireyin kendi ihtiyaçlarına ulaşmak istemesidir.

Kişisel mekân, çevrenin özelliğine, mekâna girenin kişiye yakınlık derecesine, kişilerin statü farklarına kültürel etkenlere bağlı olarak değişmektedir. Örneğin, Sommer (1969)' bir akıl hastanesi bahçesinde bir banka oturan kişinin yanına bir başkası oturduğunda, diğer kişinin kalkıp, başka bir banka gittiği andaki kişiler arasındaki uzaklıkları ölçmeye çalışmıştır (Şekil 2).



Şekil 2: Kişisel Mekân Ölçümü (ÇAKIN 1988).

Bu örnekten de anlaşıldığı gibi bizim kişisel mekânımızı kontrol etmek için kullandığımız bazı ipuçları vardır. Bunlar; sözlü ve sözsüz çevreye yönelttiğimiz davranışlardır (MCGRATH/SAEGERT 1984). Bu davranışlarda ses tonumuz, gülüşümüz, bakışımız, vücut uyumumuz ve mimiklerimizden oluşmaktadır. Kısacası, bireyin kişisel mesafesi bu çevresel işaretlerin kullanımlarıyla şekillenir.



Şekil 3: Kişisel Mekân (HIROTA 2000).

Çevremize baktığımızda bazı tasarımların diğerlerine göre daha başarılı olduğunu rahatlıkla görebiliriz. Kullanıcının alandan beklentisi ne olursa olsun (büyük ya da dar açık alanlar) herkesin ortak bir noktası vardır; rahatsız edilmemek. Şekil 3 baktığımızda kullanıcıların ders çalışmak için masanın olmadığı bir yeri seçtikleri görülmektedir. Demek ki, önemli olan şey alandaki konfor değil, rahatlıktır. Bu yüzden kullanıcılar alanda kişisel mekân mahremiyetinin hiç kimse tarafından rahatsız edilmediği bir mekân seçmişlerdir. Bu da insanların uygun etkinliği yapabilmesi için uygun kişisel mekân uzaklığının oluşturulması gerektiğini bize göstermektedir.

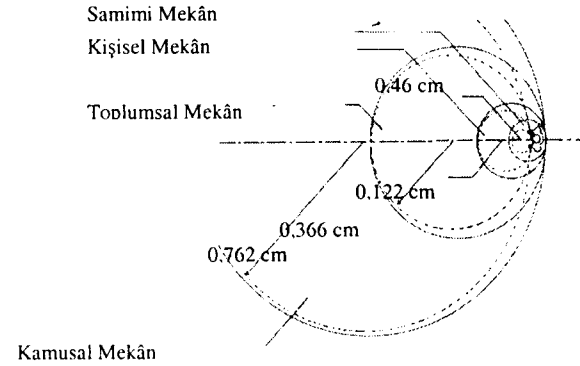
3. KİŞİSEL MEKÂN İŞLEVLERİ

Kişisel mekân iki temel işleve hizmet eder.

Birincisi; kişisel mekân hissi, canlanmanın niteliğini ve miktarını düzenleyerek, fiziksel ve psikolojik açıdan rahatsızlık duyduğumuz insanlara karşı bizi korur. Bu işlev kişisel tehditten kaçınmadır.

İkincisi; kişisel mekân daha önceden seçilen uzaklık gibi diğer ipuçlarını ortaya koyarak etkileşim içerisinde bulunan bireylerin ilişkileri hakkında bize bilgi verir.

Antropolog Hall (1966), insanlar üzerinde yaptığı gözlemler sonucunda; kültür, cinsiyet ve kişilik farklılıklarını gözetenek insanlar arasında samimi, kişisel, toplumsal ve kamusal olarak dört uzaklık olduğunu belirtmiştir (Şekil 4).



Şekil 4: Kişilerin aralarındaki içgüdüsel olarak korudukları uzaklıklar ve bu uzaklıklara ilişkili olarak denetim elde etmek istedikleri mekânlar (KIZIL 1978).

Hall'un en tanınmış yeniliği, bireyleri çevreleyen kişisel mekân ya da resmi olmayan informal tanımları oluşturmasıdır. Bunlar;

1. Samimi uzaklık (0-46 cm): Samimi uzaklıkta, diğer kişinin varlığı belirgindir ve bazen de duyumsal girdilerin çok yükselmiş olması nedeniyle çok güçlüdür.
2. Kişisel uzaklık (46-122 cm): Kişisel uzaklık, birbiriyle ilişkisi olmayan kişileri sürekli olarak birbirinden ayıran uzaklığı belirtmek için ilk kez Hediger (1955) tarafından kullanılan bir kavramdır. Bu kavram, bir canlının kendisi ile başkaları arasında tuttuğu küçük koruyucu bir küre ya da kabarcık olarak düşünülebilir.

Bu uzaklık, fiziksel üstünlüğün gerçek anlamda sınırlandırılmasıdır. Altman ve Haythorn, gemide kapalı kalan denizcileri izlemiş ve bu denizcilerin giderek birbirinden ayrıldıklarını ya da "kozalarına" çekildiklerini ve böylece her birinin, arkadaşının çevresindeki kişisel bölgeye tam tamına saygı gösterdiğini gözlemişlerdir.

3. Toplumsal uzaklık (122-366 cm): Yüzdeki ayrıntı zor algılanır ve kimse, özel bir çaba göstermedikçe başkalarına dokunamaz ya da dokunmayı ummaz.

4. Kamusal uzaklık (366–762 cm): Önemli kamu sembolleri (bir başkan gibi) etrafında otomatik olarak oluşan ama kamusal ortamlarda görevli herkesin kullanabileceği bir uzaklıktır.

4. KİŞİSEL MEKÂNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Kişisel mekânı etkileyen başlıca üç faktör vardır. Bunlar; Kişisel farklılıklar, sosyo-demografik farklılıklar ve kültür farklılıklarıdır.

4.1 Kişisel Farklılıklar

Mahremiyet ihtiyacı ve mekanizması, insandan insana ve gruptan gruba göre farklılık gösterir. Bireyin organizmik yapısı mahremiyet ihtiyacının bir unsur olarak öne çıkar. Kişilik farklılıkları da mahremiyet ihtiyacını yönlendiren bir diğer unsurdur. Yapılan araştırmalar, tahmin edilenin aksine dışa dönük insanların, içe dönük insanlara nazaran daha fazla mahremiyet ihtiyacı gösterdiğini ortaya koymuştur. Bireyin içinde bulunduğu ruhsal durum da mahremiyet ihtiyacını yönlendirici bir nitelik taşır. Örnek olarak, stres altındaki bireylerin mahremiyet ihtiyacı, kişinin normal dönemlerindeki mahremiyet ihtiyacından daha fazladır (LANG 1987).

Bazı çalışmalarda erkeklerin, bayanlardan daha geniş mesafelere sahip oldukları saptanmıştır (EVANS/HOWARD 1973; FISHER/BYRNE 1975). Bayanların bayanlar ile iletişimlerinin, erkeklerin erkeklerle kurdukları iletişimlerdeki kişisel mekân mesafelerine göre daha küçük bir zon sergilediği gözlemlenmiştir (SOMMER 1959; BOXTER 1970). Fakat Becker (1973), cinsiyet etkilerini desteklemeyi başaramamıştır. Bunun muhtemelen sebebi kişilerin cinsiyet farklılıklarından ziyade sosyal açıdan farklı olmalarıdır.

4.2 Sosyo-demografik Farklılıklar

Durum değişkenlikleri, sosyal ve fiziksel faktörleri içerir. Sosyal durum faktörleri, durum içerisinde, bireyler arasındaki ilişkinin niteliğine dikkat çekerken; fiziksel durum faktörleri, etkileşimin tüm insansız kısımlarını kapsar ya da oluşturur.

4.2.1 Yaş-Cinsiyet

Cinsiyetin algı farklarına etkisi üzerine yapılan araştırmalarda, genelde kadınların bireylere, erkeklerinde objelere yönelme eğilimi gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Guardo ve Meisels kızlarda kültürel öğrenme daha erken olmaktadır derken, Alexander ise erkeklerin hareketli bir yaşam nedeniyle çevrelerini daha detaylı ve doğru algılayabildiklerini belirtmektedir (KAHVECİOĞLU 1998).

Rüstemli'ye göre (1986), diğer bir sebep de, kültürel bağlamda kültürel çeşitlilikteki çalışmalarını içeren kişisel mekân üzerindeki cinsiyet etkilerinin uygunsuzluğu ile açıklanabilir. Türk toplumunda bir bayanın bir erkeğe yakınlık göstermesi özellikle, yabancı bir bayansa, toplum ve çoğunluk içerisinde kabul edilmez. Bu yüzden; cinsiyet ilişkisinde Proxemic (Samimilik) davranışının açıklanması ve genelleştirilmesi kültüre özel olmalıdır (RÜSTEMLİ 1992).

4.2.2 Sosyal Statü

Sosyal statü iletişimin doğası olan rekabet ve işbirliği ile ilgilidir. Bireyler işbirliği içerisinde olduklarında yan yana ve daha yakın mesafe seçerken rekabet içeren durumlarda ise işbirlikçi ve yüz yüze olmayı tercih ederler.

Tanışıklık veya dostluk gibi çekim ifadeleri, bir insanın diğerlerine karşı olumlu ya da olumsuz tavırlarının derecelerini belirler. Pek çok çalışma gösteriyor ki, daha az tanıdıklarına ya da bir arada olduklarına göre, insanlar hoşlandıkları kişiler ile daha çok yakınlaşırlar ve daha dar mekân kullanırlar; yani onlarla, arkadaşlırlar (ROSENFELD 1965; LITTLE 1965; ALBAS 1991).

4.2.3 Fiziksel Durum

Biz insanları, onları ne kadar tanıdığımızı, etkileşimimize ve kültür birikimlerimize dayanan uzaklıklar içine yerleştiririz. Eğer insanlar birbirlerine çok yakın ya da çok uzaksa rahatsız olurlar bu nedenle de bu mesafeyi yaklaşarak ya da uzaklaşarak ayarlarlar (HAMM/RICHARDSON 2001).

4.3 Kültür Farklılıkları

Hall'ün düşüncesine göre, mekânın kullanımına yansıyan kültürel normlar ve gelenekler antropolojik gözlemlere dayanır. Hall, kültürel değerlere göre ev tasarımının nasıl değiştiğini, eşyaların nasıl yerleştirildiğini ve insanların dolaylı iletişimi ve mesafesini açıklamaya çalışmıştır.

Hall'ün analizlerindeki bir sonuç iletişim ve iletişimsiz kültürlerin mekân kullanımları ile ilgilidir. Arap toplumunu, burun burunluk, yüz yüzelik ve dokunmak gibi yakınlık terimleri ile insanlarla iletişime giren samimi kültür olarak tanımlar. Hall Arapların, Fransızların, Güney Amerikalıların, Japonların ve İngilizlerin dört zonu muhafaza ettiklerini fakat boyutlarını değiştirdiklerini gözlemlemiştir. Ortadoğu, Akdeniz ve Latin kültüründen insanları birbiri ile çok yakın iletişim kuran (yüksek) aşırı duyarlı Kuzey Avrupa ve Kuzey Amerika gibi iletişimsiz kültürlerdeki insanların halka açık yerlerde ve yabancılarla olan iletişimlerini de daha ihtiyatlı olduklarını ifade eder (HALL 1959).

Rüstemli'ye göre (1986) Türk kültüründe iki cinsiyetin sosyal statüsüne olan saygıda bazı değişiklikler olmasına rağmen, kadınlara ikinci sınıf muamele yapılması geniş bir inanışın paylaşımı olduğu gibi hala deneysel bir gerçektir. Rüstemli'ye göre; (1986) bir bayanın, bir erkeğe olan yaklaşım mesafesi, bir bayana olan yaklaşım mesafesinden daha uzaktır. Buradan da aynı cinsiyeteki arkadaşlıklar için hem erkekler hem de kadınların daha geniş uzaklıklar kullandıkları görülür.

Kişinin dünyayı algılama biçimi ve değer sistemindeki farklılıklar da değişik kültürlerin sonucudur. Farklı kültürlerde mekânların kullanım biçimleri, mekânda kişisel temaslar, biçimsel mekân kalıpları, kişiler arasındaki uzaklıklar ve kişisel mekân farkı olmaktadır (ÇAKIN 1988).

5. KİŞİSEL MEKÂNİ ÖLÇME METODLARI

Kişisel mekân, başka bireylerin istenmeyen davranışlarını ve bireyin kişisel mahremiyetini korumaya yöneliktir. Bu nedenle günümüzde; havaalanı, okul, ofis, kütüphane gibi kamusal alanlarda; çevre ve davranışlarla ilişkili kişisel mekân uzaklığı en çok rastlanılan konuların başındadır.

Araştırmacılar, kişisel mekân ölçülerini değerlendirmek için birkaç teknik kullanmışlardır (DUKE/NOWICK 1972; PEDERSON 1973; KUETE 1962). Bu ölçme teknikleri içerisinde geçerli olan üç teknik vardır. Bunlar; projektif ya da simülasyon metodu, laboratuvar metodu ve kişiler arası gözlemlerdir.

5.1 Simülasyon Metodu

Projektif ya da simülasyon metodu, sanal ortamda etkileşim durumlarını hayal ederek ve bu durum içerisindeki muhtemel davranışları gözlemleyerek ele alır. Bu metod, insanların silüetlerinin, tercih ettiği mesafelerin soyut sembollerle hazırlanan bir form üzerinde işaretlenmesi ya da bir fotoğraf üzerinde insanlar tarafından oturlan, ayakta durulan ve tercih edilen yerlerin belirtilmesi esasına dayanır. Ayrıca bilgisayar aletleri yardımıyla, davranışlarda ortaya konulmaktadır.

5.2 Laboratuvar Metodu

Bu metotta, bireysel deneyicilere karşı olan yaklaşımları belirlemek için kişilere kendilerini rahatsız hissettikleri mesafedeki yaklaşımları durdurmak için gerekli sorular sorulur. Sonra kişi ile deneyici arasındaki mesafe ölçülür.

Çalışmalarda, farklı açılardaki yaklaşımlar da bu metotta kullanılmaktadır. Fakat çoğu kez yüzü birbirine direk dönük olan insanların mesafesi ölçülür (HAYDUK 1983). Fakat kişi çeşitli açılardaki yaklaşım mesafeleri arasındaki varyasyonları da not etmelidir.

Kısacası, insanın fiziksel davranışı için gerekli değerlendirme araçlarının eksik olması, kişisel mekânın simülasyon ve laboratuvar ölçümlerinde geçerliliklerinin de şüpheli olduğunu göstermektedir. Simülasyon tekniği hafızada tekrar oluşturmayı ve hayal etmeyi gerektirdiği için, insanları temsil eden küçük mekân ölçeğinin kullanımında da eksikliklerle karşılaşılır. Fakat laboratuvar ölçümleri, katılımcılar için gerçek etkileşimleri içermemesine rağmen, gerçek etkileşim içerisinde bulunan insanlar için ipuçları içerebilir (AIELLO 1987).

5.3 Gözlem Metodu

Doğal tekniklerle, sınıflarda, kütüphanelerde ve oyun alanlarında dikkat çekmeden elde edilen mesafe ölçümleri kişisel mekân çalışmasını gerektirir. Katılımcı gözlem tamamıyla doğaldır. Fakat araştırmacı, insanları en ayrıntılı şekilde kontrol etmelidir. Bu metodun kullanılmamasının bazı sebepleri vardır. Bunlardan ilki, bazı çevre psikologları, insanların rızası olmadan elde edilen hareket ölçümlerinin etik olmadığına inanması, ikincisi; olağan durumlar altındaki ölçümlerin çoğunun kontrolsüz değişkenlere maruz kalmasıdır.

Kişisel mekân uzaklığının genişliği ve darlığı hakkında insanların ilişkilerini ve statülerini bilmeden, açıklama yapmak zordur. Bu yüzden, katılımcıların, bu tür problemlerin üstesinden gelmeleri için katılmalarına izin verilir. Araştırmacılar, kontrol faktörlerine katılamazlar fakat insanlara etkileşimin içeriği hakkında bilgi verebilirler.

İleri sistematik çalışmalarda mekânsal davranışların gözlemlenerek kullanılması, kişisel mekân işlevlerinin daha iyi anlaşılması için gereklidir. Bu yüzden; araştırma verilerinde direkt ve bilişsel ölçme tekniklerine daha çok dikkat edilmesi gerekliliği görülmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsan – çevre etkileşiminin bir kısmını oluşturan mekân kavramı peyzaj tasarımlarında önemli bir yer tutmaktadır. Günümüzde yapılacak ya da yapılmış olan planlamaların, kullanıcı tarafından en verimli şekilde değerlendirilmesi ancak bireyin kişisel mekân mahremiyetinin sağlanması ile mümkün olmaktadır.

Sommer'in hastanede, Klinge'in kütüphanede ve Newcomb'un yurttaki bireyler üzerinde yapmış oldukları çalışmalara bakılınca kişisel mekân uzaklığını etkileyen kişisel, sosyo-demografik ve kültürel pek çok farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıklarında tasarımda, kullanıcıya en uygun şekilde yansıtılması araştırmacının planlama aşamasında kişisel mekân ölçme metodlarından benzetim, laboratuvar veya gözlem metodlarından en uygununu seçmesi ile olmaktadır.

KAYNAKLAR

ARCAN, E.F., 1992: Mimari Tasarıma Yaklaşım. İstanbul : İki Yayınevi.

ALP, F.A., 1993: Mekan Düzenlemesi ile Davranışlar Arasındaki İlişkiler Açısından Tiyatro Binalarında Kullanıcıya Ait Mekanların İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

ALBAS, C., 1991: Proxemic Behavior: A Study of Extrusion, Journal of Social Psychology 131.5, Syf: 697-702.

AIELLO, J.R., 1987: Human Spatial Behavior, In Stokols and Altman, (Eds.), Handbook of Environmental Psychology, New York : Wiley- Interscience.

BAXTER, J.C., 1970: Interpersonal Spacing in Natural Settings, Sociometry 33, Syf: 444-456.

BİLGİN, N., 1990: "Fiziksel Mekandan İnsani ya da İnsanlı Mekana", Mimarlık Dergisi, Sayı 241.

ÇAKIN, Ş., 1988: Mimari Tasarım, İnsan, Toplum ve Çevre İlişkileri, İstanbul, Özal Matbaası.

COAN, R.W., 1994: Personal Space, Encyclopedia of Psychology, Ed. Raymond Corsini, 2nd ed., Vol: 3, Canada: John Wiley and Sons, Vols. 60-61.

DUKE, M.P., 1972: Nowick, S., A New Measure and Social Learning Model for Interpersonal Distance, Journal of Experimental Research in Personality 6.

ERTÜRK, S., 1984: Mimari Mekanın Algılanması Üzerine Deneysel Bir Çalışma, Doktora Tezi, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

EVANS, G.W.; HOWARD, R.E., 1973: Personal Space, Psychological Bulletin 80, Syf: 334-344.

FISHER, J.D.; BYRNE, D., 1975: Too Close for Comfort: Sex Differences in Response to Invasions of Personal Space, Journal of Personality and Social Psychology 32, Syf: 15-21.

GIFFORD, R., 1982: Projected Interpersonal Distance and Orientation Choice: Personality, Sex and Social Situation, Social Psychology Quarterly 45, Syf: 145-152.

- GIFFORD, R., 1987: *Environmental Psychology: Principles and Practice*, Boston: Allyn.
- GÜR, Ş.: 1996: *Mekan Örgütlenmesi*, Trabzon, Gür Yayıncılık.
- HAMM, E.P.; RICHARDSON, A., 2001: *Studies in history and philosophy of science part A*, Volume 32, issue 4, Pages 607-612.
- HALL, E.T., 1996: *The Hidden Dimension*, Anchor Doubleday Books, New York.
- HAYDUK, L.A.; 1983: *Personal Space: Where We Now Stand*, *Psychological Bulletin* 94, Syf: 293-335.
- HIROTA, H., 2000: *Japanese Landscape Architecture: Contemporary Environmental Design*, Published by Process Architecture Publishing Co., Ltd, Tokyo, Japan.
- JONES, M., 2002: *Intimate urban design*, *Landscape Design*, Vol: 33, March, Syf: 120-135.
- KAHVECİOĞLU, H.L., 1998: *Mimarlıkta İmaj: Mekansal İmajın Oluşumu ve Yapısı Üzerine Bir Model*, Doktora Tezi, İ.T.Ü, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- KAYA, N., 1997: *The Effects of Short- Term Crwding on Personal Space: A Case Study On An Automatic Teller Machine*, June, A Thesis Submitted to the Department of Interior Architecture and Environmental Design and the Insstitute of Fine Arts of Bilkent Universty in Partial Fulfilment Of The Requirement for the Degree of Mster of Fine Arts.
- KIZIL, F., 1978: *Toplumsal Geleneklerin Konut İç Mekan Tasarımlamasına Etkisi ve Toplumsal Geleneklerimizi Daha İyi Karşılacak Konut İçi Fiziksel Çevre Koşullarının Belirlenmesi* Ankara : Hacettepe Üniversitesi Yayını.
- KLINGE, W., 2001: *How Different Areas of Personal Space are Protected: A Look At Gender Differences*, Department of Psychology, Georgetown University, Sponsored by Darlene Howard.
- KUETE, J.L., 1962: *Social Schemas*, *Journal of Abnormal and Social Psychology* 64, Syf: 31-38.
- LANG, J., 1987: *Creating Architectural Theory the Role of the Behavioral Science in Environmental Design*, Van Nostrand & Reinhold Company, U.S.A.
- LITTLE, K.B., 1965: *Personal Space*, *Journal of Experimental Social Psychology* 1, Syf: 237-247.
- MCCARTHY, D.; SAEGERT, S., 1979: *Residential Density, Social Overload and Social Withdrawal, Residential Crowding and Design*, Eds. John R. Aiello and Andrew Baum., New York: Plenum Press.
- PETERSON, D.M., 1973: *Prediction of Behavioral Personal Space from Simulated Personal Space, Perceptual and Motor Skills* 37, Syf: 803-813.
- ROSENFELD, H.M., 1965: *Effect of Induction on Interpersonal Proximity*, *Psychological Reports* 17.
- RÜSTEMLİ, A., 1986: *Male and Female Personal space Needs and Escape Reactions*, *International Journal of Psychology* 21.4, Syf: 503-511.
- SOMMER, R., 1959: *Studies in Personal Space*, *Sociometry* 22, Syf: 247-260.
- SOMMER, R., 1969: *Personal Space*, New Jersey: Prentice Hall.